

KISVÁROSI FUNKCIÓK VIZSGÁLATA A DÉLKELET-ALFÖLD EGYIK TELEPÜLÉSCSOPORTJÁN

Dr. Ph.D. Zsótér Brigitta

főiskolai docens, Szegedi Tudományegyetem Mérnöki Kar, Szeged

SUMMARY

In my thesis the functions of four provincial towns in the south-east of the Great Hungarian Plain. According to the article by Zoltán Dövényi and Zoltánné Dövényi (1982) published in "Békési Élet" the urban functions were attended to by the four settlements – Battonya, Medgyesegyháza, Mezőhegyes, Mezőkovácsháza – collectively. Although Tótkomlós is not mentioned in the article, it is important to examine because of its geographical proximity. In the course of my literary overview I outline the indispensable technical knowledge of the topic and the necessary methods applied in my research. The bases of my study were the research methods of Sándor Kókai, conducted in Szabolcs–Szatmár–Bereg county. In my research I have come to the conclusion that the diversification remained but the functions have expanded to a certain extent.

1. BEVEZETÉS

A kutatásaim során öt délkelet-alföldi település városi funkcióit vizsgáltam. 1982-ben Dövényi Zoltán és Dövényi Zoltánné (1982) a Békési Élet című folyóiratban megjelent cikkük szerint, négy délkelet-alföldi település: Battonya, Medgyesegyháza, Mezőhegyes és Mezőkovácsháza hasonló fejlettségűek és nagyjából egyidőben kellett volna várossá nyilvánítani őket, de a gyakorlat nem ezt igazolta. A cikk szerint az említett települések a földrajzi közelség miatt a városi funkciókat közösen látták el. Városi funkciónak nevezzük egy város azon közintézményeit, illetve szolgáltatásait, amelyek jellemzően meghatározzák a város arculatát. Beluszky Pál (1999) szerint egy városnak lehet központi-, ipari-, mezőgazdasági-, közlekedési-, turisztikai-, illetve lakó-tartózkodási funkciója. Egy városra jellemző lehet a felsoroltak közül egy, de akár több funkció különböző variációja is (Beluszky 1999). Ezek alapján Battonya töltötte be a jogbiztonság (Maday 1960) (Takács 1998), oktatás, sport és közművelődés funkcióit. Mezőkovácsházához tartozott az egészségügy, igazgatás, szociális működés felügyelete (Mucsi Tné 2001)(Dövényiné, Dövényi 1982). Mezőhegyesnek a mezőgazdaságban (Enyedi 1960), az iparban (Krajko 1974), valamint a szakmunkásképzésben volt jelentős része (Zsótér 2008) mindemellett, hogy a vadászathoz, a lovassportokhoz, illetve a turizmushoz is köze volt (Zsótér 2007). Habár Dövényiéék (1982) cikke akkoriban még nem említette Tótkomlóst, a jelenlegi kutatás szempontjából fontos megemlíteni. Battonyának jelentős turisztikai, oktatásbeli múltja van, azon kívül, hogy a település arculatát meghatározza a szlovák-magyar nemzetiségű lakosság.

Céлом tehát, hogy a kutatás végeztével megválaszoljam, hogy a funkcióbeli megosztottság máig is érvényes-e.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER

Az interjúzás módszerét választottam, mert véleményem szerint a kutatás szempontjából a települések jegyzőinek, illetve aljegyzőinek a személyes megkeresés volt a legmegfelelőbb módszer (Kvale 1996) (Schleicher 2007) (Szokolszky 2004).

3. SAJÁT VIZSGÁLAT

Saját kutatásomat Kókai Sándor (2007) a Nyírségben elvégzett munkája alapján készítettem, melynek alapja a városi funkciók vizsgálata. A kutatás célja, hogy a már bevezetésben említett, az adott városra jellemző funkciók változtak-e, és ha igen, milyen

irányban. Kókai (2007) a funkciókat két részre osztotta, ezek a középvárosi és kisvárosi intézmények. A városok lélekszáma meghatározza, hogy milyen funkciók jelennek meg. E szerint a kis- és középvárosok lélekszáma 10-25 ezer fő, a kisvárosoké 5-10 ezer fő, és a törpe városoké 5 ezer fő alatti.

1. táblázat. A vizsgált települések lakossága 2009-ben (fő)

Város	Battonya	Medgyesegyháza	Mezőhegyes	Mezőkovácsháza	Tótkomlós
Lakosság	5838	3848	5408	6304	6049

Forrás: KSH

Az 1. táblázat a 2009. január 1-i adatok szerint egyedül Medgyesegyháza számít törpevárosnak a vizsgált települések közül. A vizsgálathoz szükséges adatokat szóbeli interjú útján gyűjtöttem be, az egyes *interjúalanyok, mint már említettem a vizsgált települések jegyzői, illetve aljegyzői voltak.* Az interjúk során a Kókai Sándor-féle táblázatba (2007) rögzítettem az adatokat. Sajnos számításba kell venni a térségben, a rendszerváltást követő nagyarányú elvándorlást, mely komolyan befolyásolta a helyi funkciók szűkülését. A lakosság változásának vizsgálata a Kókai-féle módszer része ennek adatait a 2. táblázat mutatja.

2. táblázat. A vizsgált települések népességszámának alakulása (1990-2009) (fő)

Város	1990	1995	2000	2005	2009
Battonya	7385	6823	6482	6610	5838
Medgyesegyháza	4340	4218	4002	3987	3848
Mezőhegyes	7100	6670	6324	6022	5408
Mezőkovácsháza	7016	7329	7042	6773	6304
Tótkomlós	7128	7109	6869	6486	6049

Forrás: KSH

A 2. táblázatban is jól követhető, hogy az adott települések lakossága a rendszerváltás után jelentősen lecsökkent. A csökkenés fokozatosnak tekinthető, amely a mai napig sem állt meg. Mezőkovácsházán viszont egy időszakos növekedés is felfedezhető. A nagyarányú csökkenés a munkahelyek tömeges elvesztésével indokolható ezzel, felerősítve a nagyvárosok felé irányuló migrációt. Ez már jóval korábban is tapasztalható volt, melyet a neves elődök is leírtak (Krajkó, Döbrönte, Mészáros 1978). Mezőhegyesen csak lendített a csökkenésen, hogy a cukorgyár 1997-ben véglegesen bezárt (Zsótér 2010).

3.1. KÖZÉPVÁROSI INTÉZMÉNYEK VIZSGÁLATA

A vizsgált települések minden ellátást kielégítő kórházzal az eddigiekben sem rendelkeztek. A kötelező háziorvosi ellátás mellett szülőotthon működött Battonyán, Medgyesegyházán, Mezőhegyesen és Tótkomlóson, amelyek a rendszerváltás után, részben a nagymértékű elvándorlás miatt bezártak. Jelenleg háziorvosi ellátáson túl Mezőhegyesen működik egy krónikus belgyógyászati osztály, Mezőkovácsházán egy járóbeteg-ellátó szakrendelő, Medgyesegyházán egy „kis labor” található, ahol egyszerűbb vizsgálatokat végeznek el, az összetettebb vizsgálatokat a gyulai Pándy Kálmán Kórház és a békéscsabai Réthy Pál Kórház végzi.

Battonyán és Mezőhegyesen nincs kirendeltsége az Agrárkamarának, a további három vizsgált településen viszont egy-egy szaktanácsadó áll az ügyfelek rendelkezésére. FVM hivatal egyik településen sincs (3. táblázat), a megyei kirendeltség Békéscsabán van. A falugazdász területközpont Mezőhegyesen található. A települések közül Mezőkovácsházán

található APEH kirendeltség, illetve egy ügyfélszolgálati iroda Battonyán. ÁNTSZ iroda egyik településen sem üzemel, egyedül Mezőkovácsháza ad helyet a megyei kirendeltségnek.

3. táblázat. A vizsgált települések középvárosi funkciói

Megnevezés	Battonya	Medgyesegyháza	Mezőhegyes	Mezőkovácsháza	Tótkomlós
Kórház	-	-	+	+	-
Agrárkamara	-	+	-	?	+
FVM hivatal	-	-	-	-	-
APEH iroda	-	-	-	+	-
ÁNTSZ iroda	-	-	-	+	-
Biztosító	+	+	+	+	+
Bíróság	+	-	-	-	-
Ügyészség	+	-	-	-	-
Ügyvédi munkaközösség	+	-	+	+	-
Közjegyző iroda	+	-	-	-	-
Könyvelő iroda	+	+	+	+	+
Ipartestület	-	-	-	+	+
Vám- és pénzügyi központ	-	-	-	-	-
Állami Közút Kht.	-	-	-	-	-
VOLÁN pályaudvar	+	+	+	+	+
Gépjármű értékesítő	-	-	-	+	-
Idegenforgalmi Hivatal	-	-	+	-	+
Környezetvéd. és Víz. Igazg.	+	-	-	-	-
Telekom iroda	-	-	+	+	+
Városi TV	-	-	-	-	+
Távhőszolgáltatás	-	-	+	-	-
Nyelviskola	-	-	-	-	-
Rendőrkapitányság	+	-	-	+	-
Muzeális intézmény	+	+	-	-	-

Forrás: saját gyűjtésű adatok

A településeken a biztosítók egyéni üzletkötők, akik vállalkozásban dolgoznak Tótkomlóson, illetve Mezőkovácsházán üzemeltetnek irodát.

Az ügyészség, bíróság és a közjegyzői iroda Battonyán foglal helyet. Ez a magyarázata annak, hogy az igazságszolgáltatás funkcióját ez a település látja el a térségben.

Ügyvédi munkaközösségek nincsenek a városokban, az ügyvédek saját vállalkozásban dolgoznak. Könyvelői irodák minden településen megtalálhatók. Ipartestület egyedül már csak Tótkomlóson létezik.

A településeken vám- és pénzügyi központ, illetve Állami Közútkezelő Kht. kirendeltsége nem található. A VPOP-nak korábban volt kirendeltsége Battonyán.

Kiépített buszpályaudvarral Mezőkovácsháza, Battonya és Tótkomlós rendelkezik. A további településeken inkább buszfordulók vannak. Tótkomlóson nemrég fejeződött be a buszpályaudvar felújítása.

Vasúton mindegyik település megközelíthető. A pályaszakaszok több helyen is igen rossz állapotban vannak, de felújításuk egyelőre nincs tervbe véve.

Gépjármű-értékesítés a településeken Mezőkovácsháza kivételével nem folyik. Itt egy használtautó kereskedés működik. Autószalonok legközelebb Makón, Orosházán és Békéscsabán találhatók.

Idegenforgalmi hivatal nem található, kizárólag Mezőhegyesen a Tourinform iroda, illetve Battonyán és Tótkomlóson E-pont, mely Pályázati követelmény volt. Medgyesegyházán is volt turisztikai iroda, de kihasználatlanság miatt megszűnt.

Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási igazgatóságnak kihelyezett szakaszmérnöksége üzemel Battonyán.

Telekom iroda üzemel jelenleg is Mezőhegyesen, Tótkomlóson és Mezőkovácsházán is. Battonyán kizárólag csak telefontornyok vannak, irodák viszont nincsenek. A kábeltelevízió és internet szolgáltatáson több szolgáltató osztozik az öt településen.

Városi televízió 100%-os önkormányzati tulajdonban már csak Tótkomlóson van, a többi településen privatizálták, így a testületi üléseket és a képűjságot a kábeltévé-szolgáltató sugározza.

Mezőhegyesen a kép némileg árnyaltabb volt. Itt a kábelsugárzást kezdetben a Parabola non-profit egyesület végezte. A cég a teljes hálózatot kiépítette a településen, de bevételeik csak a kiadásokat fedezték. Ezért az 1997. február 20-i közgyűlésen került sor a cég vagyonának ingyenes átadására. Az új tulajdonos ezután Mezőhegyesi város önkormányzata lett. Ezután megalapításra került a Mezőhegyesi Városi Televízió Kht. Önkormányzati kézből a kábeltelevízió 2004-ben került ki. Indoka a veszteséges üzemeltetés volt, így új tulajdonosa a Bács-Kábel lett (Zsótér, Türkössy, Gálné 2007).

Távhőszolgáltatás kizárólag csak Mezőhegyesen érhető el. Régebben Battonyán is volt, de a nagymértékű tartozások miatt ezt felszámolták.

Nyelviskola egyik településen sem üzemel, a nyelvoktatás az általános és középiskolákban, illetve magántanároknál folyik.

Két településen, Battonyán és Mezőkovácsházán található rendőrkapitányság a többi településen rendőrőrsök vannak.

Muzeális intézmény több helyen is található. Ezek leginkább helytörténeti kiállítások, de Mezőhegyesen található egy kocsis múzeum, Tótkomlóson tájház, Battonyán művészeti kiállítóhely, illetve a Medgyesegyházán és a hozzá tartozó Bánkúton egy emlékház.

3.2. KISVÁROSI INTÉZMÉNYEK VIZSGÁLATA

Az oktatási lehetőségek nagyon szerteágazóak a régióban, mely a 4. táblázaton is jól végigkövethető. Egyedül Medgyesegyháza nem rendelkezik középfokú oktatási intézménnyel. A Battonyai Mikes Kelemen Gimnáziumban a gimnáziumi mellett szakközépiskolai képzések is indulnak.

4. táblázat. A vizsgált települések kisvárosi funkciói

Városok	Oktatás			Egészségügy			Bank és pénzügy			Rendőrs	Tűzoltók	Munkügyi	Okmányiro	Kistérségi	Hotel	Stát.	Kistérségi
	gimi.	szakk.	szaki.	szakrend	TBC	mentők	bank	tak.	lak. szov.								
Battonya	+	+	-	+	-	-	OTP	-	+	+	-	-	+	+	+	-	-
Medgyesegyháza	-	-	-	-	-	-	OTP	-	+	+	-	-	-	+	+	-	-
Mezőhegyes	-	+	+	-	-	-	OTP	-	+	+	-	-	+	+	+	-	-
Mezőkovácsháza	+	-	-	+	+	+	OTP	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+
Tótkomlós	+	-	-	+	-	-	OTP	-	+	+	+	-	-	+	+	-	-

Forrás: saját gyűjtésű adatok

Mezőhegyesen a Harruckern János Közoktatási Intézményen belül léteznek szakközépiskolai és szakmunkás képzések is. Az intézmény tagja az öt iskola egyesüléséből létrejött Harruckern János Közoktatási Intézménynek, melynek székhelye Gyula, és közel 3600 tanulója és 560 pedagógusa van.

A mezőkovácsházi Hunyadi János Közoktatási Intézmény kínál gimnáziumi, szakiskolai, szakközépiskolai, művészeti képzéseket, és mindemellett felnőttképzésre is lehetőség van.

Tótkomlóson a Jankó János Általános és Gimnáziumban gimnáziumi képzések érhetők el.

Az egészségügyi funkciókat tekintve a régióban három szakrendelő található. Ezek Battonyán, Mezőkovácsházán és Tótkomlóson találhatóak. Az öt település közül a mentőállomás és a tüdőgondozó is Mezőkovácsházán található. Tótkomlóson tervben van egy új mentőállomás kiépítése.

Bankfiók mindegyik településen elérhető. A települések mindegyikén található egy OTP fiók, Mezőkovácsházán és Tótkomlóson egy-egy K&H fiók is.

Takarékszövetkezeti központ egyik településen sem található. Mezőhegyes és Tótkomlós a Gádosor és Vidéke Takarékszövetkezethez, a további települések a Kevermes és Vidéke Takarékszövetkezethez tartoznak.

Rendőrsők Mezőkovácsháza kivételével mindegyik településen található. Itt a körzeti kapitányság foglal helyet. Tűzoltó parancsnokság Mezőkovácsházán, önkéntes tűzoltóság Tótkomlóson és Battonyán is található.

Okmányiroda Battonyán, Mezőhegyesen és Mezőkovácsházán, valamint ez utóbbi településen található a munkaügyi központ is.

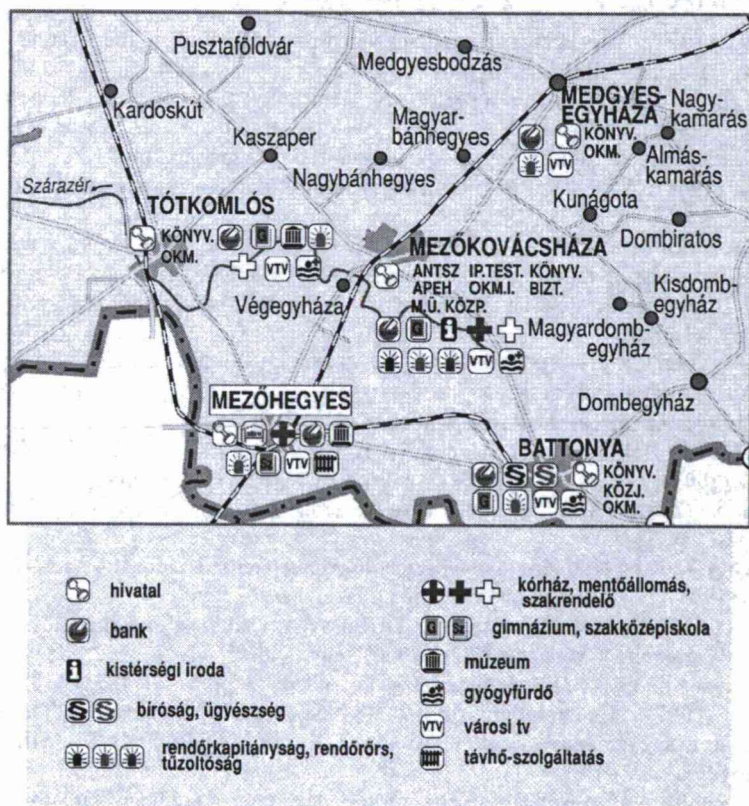
A statisztikai kistérségi központot Mezőkovácsháza tölti be. Ezen kistérséghez tartozik Medgyesegyháza, Mezőhegyes és Battonya is. Tótkomlós az Orosházi kistérséghez köthető.

A települések több kistérségi társulásban is részt vesznek. Ilyen például a Marosháti Kistérség Turizmusáért Egyesület, melynek Mezőhegyes, Tótkomlós és Mezőkovácsháza a tagjai. Az egyesület célja a kistérségi települések turisztikai vonzerejének és idegenforgalmának növelése. Ennek érdekében az egyesület turisztikai irodát is üzemeltet Mezőhegyesen. Tótkomlós más egyéb társulásokban is aktívan részt vesz. Ilyenek például az Orosházi Kistérség Többcélú Társulása, Tótkomlós és Térsége Állati Hulladék Kezelési Önkormányzati Társulás vagy a Hét Határon Átnyúló Önkormányzati Szövetség. Tótkomlós kivételével az összes település tagja a Dél-Békési Kistérség Többcélú Társulásának.

Turizmus szempontjából mindegyik település kínál valami érdekességet. Battonyán igénybe vehető a városi wellness gyógyfürdő és a helyi panzióban szálláslehetőség is adódik. Medgyesegyházán megemlítendő a minden évben megrendeződő Dinyfesztivál, amely évről évre egyre több látogatót vonz. A program minden évben tartogat szakmai, családi és könnyűzenei programokat a kikapcsolódni vágyóknak. Az elszállásolás magánházaknál,

illetve a rendezvény alatt a kijelölt kempingben lehetséges. Mezőhegyes a lovassportokkal kapcsolatos programokról híres. Egész évben látogatható a Hotel Nonius, ahol lovaglással kapcsolatos programok bármikor igénybe vehetők. Érdeemes megtekinteni a város régi gazdasági épületeit is. A település jelenleg is a Világörökség részének várományosa. Mezőkovácsházán turisztikai szempontból érdekes lehet a néhány éve felújított strandfürdő. Szállás megoldható a településen található két panzióban, illetve a fürdő melletti kempingben. Tótkomlóson szintén a fürdő fontos turisztikai célpont. Megszállni egy panzióban, illetve magánházaknál lehetséges.

1. térkép. A kistérség városainak vasúti hálózata és városi funkciói (jelmagyarázattal)

Forrás: Zsótér 2010

4. ÖSSZEFOGLALÁS

A vizsgálat végeztével arra a következtetésre jutottam, hogy a városok funkciói nagymértékben nem változtak, a megosztottság továbbra is megmaradt. A funkciókban azonban változások is végbementek mind pozitív, mind negatív irányban egyaránt. Pozitív iránynak nevezhetjük az idő előrehaladtával, és a technika fejlődésével bizonyos új funkciók megjelenését. Ilyenek például a bankfiókok, kábel tv szolgáltatás, vagy a turisztikai programok. Negatív iránynak tekinthetjük a funkcióbeli szűkülést, mely legfőképpen az egészségügyben ment végbe. Ezek az intézmények ma már csak a környékbeli nagyobb városokban, Orosházán, Békéscsabán és Gyulán találhatóak meg.

IRODALOMJEGYZÉK

Beluszky P. (1999): The Hungarian Urban Network at the End of the Second Millenium, Nyomdaipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Ltd., Pécs.

Dövényi Z. – Dövényi Zné (1982): A centrumok helyzete a dél-békési térség településhálózatában. Békési Élet. 1982. XVII. évfolyam 2. szám. Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Békés megyei szervezete. Békéscsaba. pp.200-217.

Enyedi Gy. (1960): A Délkelet Alföld mezőgazdasági földrajza. Akadémia Kiadó. Budapest. pp.41-51.

Krajkó Gy. – Döbrönte Zné – Mészáros R. (1978): A települések közlekedéscsoporthelyrajzi helyzete és a népesség mobilitása közötti összefüggés a Dél-Alföldön. Földrajzi Értesítő, 1978. XXVII. évfolyam, Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutató Intézet. Budapest. pp. 415-430.

Krajkó Gy. (szerk.) (1974): Békés megye gazdasági földrajza. Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága. Békéscsaba.

Kvale S. (1996): Az interjú. Jászöveg Műhely Kiadó. Budapest.

Maday P. (1960): Békés megye története. Békés Megye Tanácsa V. B. Békéscsaba.

Mucsi Tné (2001): Mezőkovácsháza. Color-Print Bt.. Mezőkovácsháza.

Schleicher N. (2007.): Kvalitatív kutatási módszerek a társadalomtudományokban. RO-LA Kft. Budapest. pp. 38-53.

Szokolszky Á. (2004): Kutatómunka a pszichológiában. Osiris Kiadó. Budapest pp. 86-87.

Takács L. (1998): Historia Battonya. Petrina László. Mezőhegyes.

Zsótér B. - Gálné Horváth I. - Szabóné Türkössy A. (2008): Egy kábeltelevíziós társaság vagyoni helyzetének vizsgálata (2003-2006) egy vidéki város, Mezőhegyes életében. Jelenkori társadalmi és gazdasági folyamatok. IV. évf. 1. sz. pp.67-71. ISSN 1788-7593.

Zsótér B. (2007): Examination of Hotel Nonius. Management of Durable Rural Development. Management Agricol. Timisoara. EDITURA AGROPRINT TIMISOARA. pp. 571-574. ISSN 1453-1410.

Zsótér B. (2008): Változások a délkelet-alföldi Mezőhegyes életében várossá nyilvánítását követően. Területi Statisztika. Budapest. 11. (48.) évfolyam 6. szám. pp.651-657. ISSN 0018-7828.

Zsótér B. (2010): Mezőhegyes – egy sajátos település útja az Alföldön. PhD értekezés.